

INTRODUCERE

Teologia reformată *este* o teologie

Ce este teologia reformată? Scopul acestei cărți este de a oferi un răspuns simplu la această întrebare. *Ce este teologia reformată?* nu este un manual de teologie sistematică și nici o prezentare detaliată și comprehensivă a fiecărui articol al doctrinei reformate, ci este, mai degrabă, un compendiu, o introducere prescurtată în esența teologiei reformate.

În secolul al XIX-lea, teologii și istoricii, preocupați de analiza comparată a religiilor lumii, au încercat să distileze esența însăși a religiei și să reducă astfel creștinismul la cel mai mic numitor comun al său. Termenul *Wesen* (ființă sau esență) apărea astfel într-o pletoră de studii teologice germane, inclusiv în cartea lui Adolf Harnack intitulată *Ce este creștinismul?* Harnack reducea creștinismul la două afirmații esențiale: (1) caracterul lui Dumnezeu de părinte universal și (2) înfrățirea universală a oamenilor, afirmații dintre care niciuna nu se găsește în Biblie, în sensul precizat de Harnack.¹

O teologie, nu o religie

Această încercare de a reduce religia la esența ei a avut un efect subtil, și totuși dramatic. În lumea academică, cercetarea religiei a ajuns să înlocuiască studiul teologiei. Această schimbare a fost una subtilă în virtutea faptului că, pentru publicul larg, religia și teologia erau unul și același lucru, ceea ce înseamnă că oamenii nu au simțit impactul ei dramatic. Chiar și în lumea academică, schimbarea de accent a fost acceptată pe scară largă, fără să stârnească nici cea mai slabă opoziție.

În urmă cu câțiva ani, am fost invitat să mă adresez corpului profesoral al unui renumit colegiu din Vestul mijlociu, care avea o bogată tradiție creștină reformată. Școala respectivă nu avea director, iar corpul profesoral

1 Adolf Harnack, *What Is Christianity?*, trad. Thomas Bailey Saunders (1901; retipărită, New York: Harper & Row, 1957).

se angajase într-o analiză de sine destinată definirii identității colegiului. Mi-au cerut, așadar, să abordez întrebarea „Care sunt caracteristicile unice ale unei educații «creștine»?“

Înaintea prelegerii, decanul mi-a prezentat campusul. Când am intrat în clădirea unde se aflau birourile profesorilor, am remarcat un birou pe ușa căruia scria *Departamentul de religie*.

M-am adresat în seara respectivă corpului profesoral și am zis: „În timpul turului pe care l-am făcut locației dumneavoastră, am remarcat pe ușa unui birou inscripția *Departamentul de religie*. Întrebarea mea este una dublă. Mai întâi, departamentul respectiv s-a numit dintotdeauna *Departamentul de religie*?“

Întrebarea mea a fost întâmpinată cu tăcere și priviri contrariate. La început am crezut că nimeni nu putea să răspundă acelei întrebări. În cele din urmă, un membru mai în vârstă al corpului profesoral a ridicat mâna și a spus: „Nu, înainte se numea *Departamentul de teologie*. Am schimbat denumirea în urmă cu aproximativ treizeci de ani.“

„De ce ați schimbat-o?“ am întrebat eu.

Niciunul dintre cei aflați în încăpere nu a știut să-mi spună de ce, și niciunuia nu a părut să-i pese. Asumpția tacită era că „oricum nu contează.“

Am amintit profesorilor că există o diferență profundă între studiul teologiei și cercetarea religiei. Din punct de vedere istoric, cercetarea religiei a fost subsumată unor domenii cum ar fi antropologia, sociologia și chiar psihologia. Investigarea academică a religiei a căutat să se fundamenteze pe metoda empirică, proprie științei. Motivul acestui lucru este cât se poate de simplu. Activitatea umană este parte a lumii fenomenale. Este o activitate vizibilă, supusă analizei empirice. Psihologia s-ar putea să nu fie la fel de concretă ca biologia, însă comportamentul uman față de credințe, aspirații, opinii și așa mai departe poate fi studiat prin metode științifice.

Mai simplu spus, studiul religiei este în esență studierea unui anumit tip de *comportament uman*, indiferent dacă este inclus în domeniul antropologiei, sociologiei sau al psihologiei. Studiul teologiei, pe de altă parte, este o studiere a lui Dumnezeu, dacă ne putem exprima astfel. Religia este antropocentrică; teologia este teocentrică. Diferența dintre religie și teologie este, în cele din urmă, diferența dintre Dumnezeu și om—o diferență nu foarte mică.

Așadar, aceasta este o diferență la nivelul obiectului de studiu. Obiectul

de studiu al teologiei este *Dumnezeu*, în timp ce obiectul de studiu al religiei este *omul*.

Se poate ridica imediat o obiecție majoră împotriva acestei simplificări: Oare studiul teologic nu presupune de fapt cercetarea a ceea ce afirmă omul despre Dumnezeu?

Cercetarea Scripturii

Răspundem acestei întrebări foarte scurt: „În parte.“ Studiem teologia în mai multe feluri. Cel dintâi este prin cercetarea Bibliei. Din punct de vedere istoric, Biblia a fost acceptată de biserică drept depozitarul normativ al revelației divine. Autorul ei ultim este considerat a fi Dumnezeu însuși. Din această cauză Biblia a fost denumită *verbum Dei* (Cuvântul lui Dumnezeu) sau *vox Dei* (glasul lui Dumnezeu). Biblia este considerată un produs al revelației divine. Informația cuprinsă în ea nu își are originea într-o investigație empirică omenească și nici în speculația umană, ci într-o *revelație* supranaturală. Se numește revelație pentru că ea vine la noi, pornind din mintea lui Dumnezeu.

Din punct de vedere istoric, creștinismul a pretins că este și a fost acceptat ca fiind *adevăr revelat*, nu ca și cum ar fi un adevăr descoperit prin ingeniozitatea și perspicacitatea omului. Pavel își începe Epistola către romani cu următoarele cuvinte: „Pavel, rob al lui Isus Hristos, chemat să fie apostol, pus deoparte ca să vestească Evanghelia lui Dumnezeu...” (Rom. 1:1). Care este semnificația cuvintelor „Evanghelia lui Dumnezeu”? Indică termenul *lui* posesia, sau înseamnă pur și simplu „despre”? Spune Pavel că Evanghelia este ceva *despre* Dumnezeu, sau că ea este ceva *de la* Dumnezeu? Creștinismul istoric ar considera această întrebare drept o ilustrare a sofismului dilemei false, adică al sofismului sau/sau, în timp ce creștinismul clasic ar afirma că Evanghelia este un mesaj în același timp *despre* Dumnezeu și *de la* Dumnezeu.

În același timp, Biserica a recunoscut întotdeauna că Biblia nu a fost scrisă de degetul lui Dumnezeu. Dumnezeu nu a scris o carte, care apoi a fost publicată de Editura Celestă și coborâtă pe pământ cu parașuta. Biserica a recunoscut întotdeauna că Scripturile au fost compuse și scrise de autori umani.

Problema arzătoare din zilele noastre este însă aceasta: Au consemnat acești autori umani propriile lor opinii și descoperiri omenești, sau au fost ei dăruiiți în mod unic, în calitate de agenți ai revelației, scriind sub

inspirația și supravegherea lui Dumnezeu? Chiar dacă afirmăm că Biblia este doar un produs al opiniei și descoperirii omenești, putem vorbi totuși despre o teologie biblică, în sensul că Biblia conține o învățătură referitoare la Dumnezeu, dar nu mai putem vorbi despre revelație biblică. Dacă Dumnezeu este Autorul ultim al Bibliei, putem vorbi *și* despre revelație biblică *și* de teologie biblică. Dacă omul este autorul ultim, atunci suntem reduși la a vorbi doar despre teologie sau *teologii* biblice. Dacă așa stau lucrurile, putem considera pe bună dreptate teologia biblică drept o subdiviziune a religiei sau ca pe un aspect al cercetărilor omenești privitoare la Dumnezeu.

Cercetarea istoriei

Un al doilea mod de cercetare a teologiei este cel istoric. Teologia istorică include o cercetare a lucrurilor pe care le afirmă despre Dumnezeu oameni care nu sunt agenți inspirați ai revelației. În felul acesta examinăm conciliile istorice, crezurile sau scrierile unor teologi precum Augustin, Toma din Aquino, Martin Luther, Jean Calvin, Karl Barth și alții. Studiem aceste tradiții teologice diverse pentru a vedea modul în care fiecare dintre ele a înțeles conținutul teologiei biblice. Pe de o parte, această activitate ar putea fi numită și un studiu al religiei, pentru că este o cercetare a *gândirii* religioase.

Am putea fi motivați să studiem istoria teologiei doar pentru a înțelege istoria gândirii religioase. Într-un astfel de scenariu, obiectul de studiu este opinia omenească. Sau am putea fi motivați să studiem istoria teologiei, cu scopul de a învăța lucrurile pe care alții le-au aflat despre Dumnezeu. În sensul acesta, obiectul de studiu ar fi Dumnezeu și lucrurile referitoare la El.

Desigur, am putea fi interesați să studiem istoria teologiei prin combinarea acestor două perspective sau din alte motive. Ideea este că putem avea fie un interes de bază teologic, fie un interes religios, atâta timp cât înțelegem că cele două nu se identifică.

Cercetarea naturii

O a treia modalitate de cercetare a teologiei este prin studierea naturii, cu intenția descoperirii unor indicii pe care ea le oferă cu privire la caracterul lui Dumnezeu. Numim această activitate *teologie naturală*. Teologia naturală are în vedere informația despre Dumnezeu care poate fi

extrasă din natură. Oamenii abordează teologia naturală din două puncte de vedere diferite. Mai întâi, sunt cei care consideră că teologia naturală este o teologie care derivă dintr-o pură speculație omenească, realizată de rațiunea omului prin propriile ei mijloace, cugetând filosofic asupra naturii. Există însă și unii care, urmând abordarea istorică a teologiei naturale, o consideră pe aceasta produsul revelației naturale, pe care ea se întemeiază. Revelația este o acțiune a lui Dumnezeu. Este acțiunea autodezvăluirii Sale.

Teologia naturală este însă un lucru pe care-l facem *noi*. Este fie rezultatul speculației omenești, privind natura ca pe un obiect-în-sine neutru, fie primirea de către om a unei informații oferite de Creator în și prin intermediul creației Sale. Această ultimă abordare nu consideră că natura ar fi un obiect-în-sine neutru și mut, ci o privește ca pe o scenă a revelației divine, în care informația divină se transmite prin intermediul ordinii create.

Începând cu secolul al XVI-lea și până la începutul secolului al XX-lea, niciun teolog reformat cunoscut de mine nu a negat validitatea teologiei naturale derivată din revelația naturală. Puternica antipatie care există în zilele noastre față de teologia întemeiată pe speculația pur omenească a atras însă după sine respingerea larg răspândită și generală a *întregii* teologii naturale.

Această distanțare, în parte o reacție împotriva raționalismului iluminist, reprezintă și o distanțare față de teologia reformată istorică și de teologia biblică.

Atât catolicismul roman, cât și teologia reformată istorică, au îmbrățișat teologia naturală derivată din revelația naturală. Cauza acestui acord substanțial este faptul că Biblia, pe care amândouă aceste tabere o consideră o revelație specială, afirmă explicit că, pe lângă descoperirea de sine a lui Dumnezeu în Scriptură, există și sfera revelației divine din natură.

Teologia clasică distinge cu insistență între *revelația specială* și *revelația generală*. Cele două moduri ale revelației sunt deosebite prin termenii *special* și *general*, dată fiind diferența dintre sfera ideatică și audiența fiecăruia.

Revelația specială este denumită astfel pentru că oferă informații specifice despre Dumnezeu, care nu pot fi descoperite în natură. Natura nu ne învață despre planul de mântuire al lui Dumnezeu; în schimb,

Scriptura ni-l prezintă. Din Scriptură aflăm mult mai multe detalii despre caracterul și lucrarea lui Dumnezeu decât am putea desprinde vreodată din creație. De asemenea, Biblia este numită revelație specială pentru că informația prezentată în ea este necunoscută oamenilor care nu au citit niciodată Biblia sau care nu au auzit-o vestită.

Revelația generală este generală pentru că prezintă adevăruri generale despre Dumnezeu și pentru că audiența ei este universală. Orice persoană este expusă, într-o măsură oarecare, revelației lui Dumnezeu în creație.

Cea mai relevantă întemeiere biblică a revelației generale sau naturale este afirmația lui Pavel din Romani:

Mânia lui Dumnezeu se descoperă din cer împotriva oricărei necinstiri a lui Dumnezeu și împotriva oricărei nelegiuiri a oamenilor care înăbușă adevărul în nelegiuirea lor. Fiindcă ce se poate cunoaște despre Dumnezeu le este descoperit în ei, căci le-a fost arătat de Dumnezeu. În adevăr, însușirile nevăzute ale Lui, puterea Lui veșnică și dumnezeirea Lui se văd lămurit, de la facerea lumii, când te uiți cu băgare de seamă la ele în lucrurile făcute de El. Așa că nu se pot dezvinovăți; fiindcă, măcar că au cunoscut pe Dumnezeu, nu L-au proslăvit ca Dumnezeu, nici nu I-au mulțumit; ci s-au datat la gândiri deșarte, și inima lor fără pricepere s-a întunecat. (Rom. 1:18-21)

Dumnezeu își revarsă mânia asupra omenirii din cauza respingerii de către om a revelației naturale. El poate fi cunoscut pentru că a „arătat” ce se poate cunoaște despre sine. Această arătare sau revelație este „lămurită” sau clară. În creație, atributele nevăzute ale lui Dumnezeu, deși nevăzute, „se văd lămurit”—adică sunt văzute prin intermediul lucrurilor pe care Dumnezeu le-a făcut. Aceste cuvinte sunt aproape în mod universal înțelese în sensul că Dumnezeu se descoperă cu claritate în și prin intermediul naturii și în sensul că există o revelație generală sau naturală.

Însă această revelație clară „ajunge ea până” la noi? Oferă ea vreo cunoaștere despre Dumnezeu? Pavel nu ne îngăduie să ne îndoim. El afirmă că această descoperire divină se „vede” și este „înțeleasă”. A vedea și a înțelege ceva înseamnă a avea o cunoaștere oarecare despre lucrul respectiv.

Pavel afirmă că oamenii „L-au *cunoscut* pe Dumnezeu”, arătând

astfel limpede că revelația naturală dă naștere unei teologii naturale sau unei cunoașteri naturale a lui Dumnezeu. Mânia lui Dumnezeu se manifestă nu pentru că oamenii nu reușesc să primească revelația Lui naturală, ci pentru că, după ce primesc această cunoaștere, omenirea nu acționează în consecință. Oamenii refuză să-L cinstească pe Dumnezeu sau să-I mulțumească. Ei înăbușă adevărul pentru că, așa cum va spune Pavel mai târziu, ei „n-au căutat să păstreze pe Dumnezeu în cunoștința lor“ (Rom 1:28).

Oamenii resping cunoașterea naturală pe care o au cu privire la Dumnezeu. Această respingere nu anihilează însă nici revelația și nici cunoașterea însăși. Păcatul omenirii stă în refuzul de a *recunoaște cunoașterea* de care dispune. Ea acționează împotriva adevărului pe care Dumnezeu îl revelează și pe care omul îl primește cu claritate.

Credinciosul care acceptă revelația specială se află acum în postura de a reacționa așa cum se cuvine față de revelația generală. În această privință, creștinul ar trebui să fie cel mai harnic student atât al revelației speciale, cât și al celei naturale. Teologia noastră trebuie să urmeze și Biblia și natura. Cele două au derivat din aceeași sursă revelatorie, Dumnezeu însuși, și nu se află în conflict, ci oglindesc armonia descoperirilor de sine a lui Dumnezeu.

O ultimă modalitate în care studiem teologia este teologia filosofică speculativă. Această abordare poate fi motivată fie de o dedicare inițială față de revelația naturală, fie de o încercare conștientă de a ne împotrivi revelației naturale. Primul motiv este unul legitim, pentru creștin; al doilea este un act de trădare a lui Dumnezeu, întemeiat pe pretenția umană la autonomie.

Toate aceste abordări diverse compun studiul teologiei, mai degrabă decât o simplă analiză a religiei. Atunci când ne angajăm într-un proces de căutare a lui Dumnezeu, ne aflăm în domeniul teologiei, dar când interesul nostru este limitat la înțelegerea modului în care oamenii reacționează față de teologie, avem de-a face cu religia.

Regina științelor

Studierea teologiei *include* un studiu al umanității, însă acesta se face dintr-o perspectivă teologică. Am putea organiza știința noastră ca în figura 0.1. Există multe subdiviziuni ale științei teologiei, dintre care una